

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика

Штип, 2012/2013

ВОСПИТАНИЕ
списание за образовна теорија и практика
год.8, број 12
2012/2013 год.

За издавачот:

проф. д-р Никола Смилков, декан

Издавачки совет:

проф. д-р Саша Митрев
проф. д-р Блажо Боев
проф. д-р Емилија Јаневиќ-Ивановска
доц. д-р Кирил Барбареев

Уредувачки одбор – Editorial Board:

проф. д-р Блаже Китанов
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-Веселиновска
асис. м-р Трајче Стојанов

Уредник – Managing editor:

асис. м-р Трајче Стојанов

Одговорен уредник – Editor in Chief:

проф. д-р Емилија Петрова – Ѓорѓева

Јазично уредување – Language Editor:

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)
м-р Снежана Кирова (англиски јазик)

Техничко уредување – Technical Editing:

Славе Димитров
Благој Михов

Рецензенти:

проф. д-р Мирослава Николоска
проф. д-р Татјана Атанасова
проф. д-р Виолета Николовска
доц. д-р Борче Костов
доц. д-р Драгор Заревски
проф. д-р Снежана Мирасчиева

проф. д-р Кирил Цацков
проф. д-р Соња Петровска
проф. д-р Ленче Милошева
проф. д-р Снежана Ставрева-
Веселиновска
проф. д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева
асис. м-р Трајче Стојанов

Редакција и администрација – Editorial Office:

Билјана Јорданов
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за образовни науки
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п.фах 201, 2000 Штип,
Р. Македонија
e-mail: vospitanie@ugd.edu.mk
++389 32 550 500

СОДРЖИНА

д-р Снежана Јованова-Митковска Метод на случај	7
д-р Деспина Сивевска Интерперсоналните односи како индикатори за педагошката клима во училиштето и одделението	19
д-р Емилија Петрова-Ѓорѓева, м-р Снежана Кирова Дилеми по прашањето дали работното и политехничкото воспитание претставуваат наставен предмет или принцип	29
м-р Драгана Кузмановска, м-р Блијана Петковска, Нада Арсова, Весна Ничева Учебникот како наставно средство и извор на знаење	39
м-р Ирена Китанова Прераскажувањето и раскажувањето како форми на усно изразување	45
м-р Кире Филов Св. Климент Охридски – апостол на словенското просветно дело	53
м-р Снежана Кирова, м-р Јане Јованов Преглед на потеклото на имињата на деновите во неделата	61
м-р Ленче Насев Уметност, култура и музичко образование	71
д-р Ленче Милошева Когницијата и теоријата за умот кај деца со нарушувања од аутистичен спектар	75

д-р Владо Петровски, д-р Снежана Мирасчиева Мултукултурализмот во образовниот систем на Р. Македонија	93
д-р Снежана Мирасчиева За една нова концепциска платформа на наставата во насока на зголемена ефикасност и продуктивност	101
д-р Соња Петровска Кооперативното учење во функција на хуманизација на воспитно-образовната работа	111
д-р Снежана Ставрева-Веселиновска Повторно поврзување на детскиот свет со светот на природата	121
м-р Весна Коцева Филмот како дополнително наставно средство во процесот на усвојување на немајчиниот јазик	133
м-р Даниела Коцева, д-р Владо Петровски Образовната политика и осврт кон разликите во образовните постигнувања по етничка основа во Република Македонија	141
д-р Зоран Здравев, м-р Силвана Жежова, м-р Ѓорѓи Димов Имплементација на е-учење на УГД – научените лекции	149

УДК 81'373

Стручен труд
(Professional paper)

виш предавач м-р Снежана Кирова
Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип
Филолошки факултет
лектор м-р Јане Јованов
Универзитет „Гоце Делчев“ -Штип
Филолошки факултет

ПРЕГЛЕД НА ПОТЕКЛОТО НА ИМИЊАТА НА ДЕНОВИТЕ ВО НЕДЕЛАТА

Апстракт

Сите граѓани на оваа планета ги користат деновите во неделата за определување на нивните активности. Не само што се користат делење на месецот на неколку недели, или пак годината на 53 недели – деновите во неделата целосно ги синхронизираат нивните животи соодветно на нивната животна дејност.

Дали некогаш се прашале овие граѓани од каде дошле имињата на сите овие денови во неделата? Дали постоеле секогаш? Како ги гледале древните народи деновите во неделата?

Одговорите на овие прашања е тешко да се дадат, бидејќи имаме ограничени извори од кои можеме да црпиме конкретни информации. Но, без разлика на тоа, човештвото поседува доволно извори за да може да даде една историја на потеклото на имињата на деновите во неделата. Таа историја накусо ќе биде претставена овде.

Клучни зборови: *јазици, лунарен, сличност*

OVERVIEW OF THE ORIGIN OF THE NAMES OF DAYS OF THE WEEK

Abstract

All citizens of this planet use the days of the week to determine their activities. Not only are they used for the distribution of a month into weeks, or of a year into 53 weeks – the days of the week fully synchronize their lives with their life activities.

Have these citizens ever wondered how these names came into existence? Did they always exist? How were the days of the week seen by ancient peoples?

These questions are not easy to be answered because we have limited resources from which we can draw specific information. Regardless of this, humanity possesses sufficient resources to be able to give a history of the origins of the names of the week days. This history is presented in a nutshell in this paper.

Key words: *languages, lunar, similarity*

Вовед

Веројатно вам ви е позната поделбата на сметањето на времето на две ери (до раѓањето на Христос и нашата ера), понатаму поделбата на милениуми, векови, децении, години, месеци, денови и ноќи, часови. Сето ова нам ни е добро познато и поради револуцијата на планетата Земја околу Сонцето, што се прави за околу 365 дена, а со тоа и модерната цивилизација пресметува една година. Таа иста година сме ја поделиле на 12 месеци, а пак месецот на 28 до 31 ден. За нас, еден ден, тоа е време кога Земјата прави една револуција околу сопствената оска. Еден сончев ден – тоа е периодот од изгрејсонце, па до зајдисонце. Неделата, пак, тоа е временски период од седум денови. Не треба да посегнуваме да го определуваме секој месец со фиксен број на недели. Секој месец има определен број на недели со плус/минус неколку дена. Седмицата пак од своја страна останува со ист број на денови – 7, кои во различни народи низ историјата, тие исти денови добивале различни називи.

Зошто постои определбата за седум дена во неделата, сè уште не е со сигурност определено. Но сепак, општоприфатена во тој сегмент е астрономската хипотеза. Прво, древните календари биле лунарни, а периодот од 7 дена означувал четвртина од месечевиот циклус. Второ, во древноста биле познати на луѓето 7 подвижни небесни тела: Сонцето, Месечината, Марс, Меркур, Јупитер, Венера и Сатурн. Древните народи сметале дека ова совпаѓање не е случајно и решиле да го поврзат секој ден од неделата со определена планета. Така, познато е дека Самарјаните и Вавилонците биле меѓу првите кои ја користеле 7-дневната недела која ги користела имињата на планетите за означување на деновите. Тоа е пренесено понатаму и во другите култури и се користи и кај современите народи¹.

Во минатото, во длабоката древност, имало време кога деновите на неделата и немале свои имиња! Човекот, едноставно, сè уште не ја измислил ниту неделата².

1) <http://calendarium.narod.ru/lib/history/history1.html#10>

2) Откуда пошли названия недели - <http://potomy.ru/school/456.html>

Во тоа време од суштествувањето на човештвото, луѓето во многу делови од светот и ги немале ниту организирано месеците, што било и причина да постојат премногу денови за да им се даваат одделни називи на секој од нив. Меѓутоа, човештвото се развивало, цивилизациите растеле, градовите се зголемувале, а со што се појавила потребата од воведување на еден трговски ден, пазарен ден. Тој ден бил различно означуван. Некогаш тој ден бил секој десетти, некогаш седми, некогаш петти ден по ред. Во тој ден луѓето не работеле и се собирале заради извршување на религиозни церемонии³. Сметањето на седмиот ден за слободен ден и определен за религиозни церемонии било прифатно и од страна на Евреите. Тие го дале името на овој ден по редоследот него, односно редниот број по саботата – денот кој му претходел на пазарниот ден. Еврејскиот историчар Јосиф Флавиј, веќе во првиот век од нашата ера пишува: „Нема ниту еден град, грчки или варварски, и нема ниту еден народ врз кој не се раширил нашиот обичај да се воздржуваме од работа на седмиот ден“⁴.

Познато е секако за Евреите и христијаните дека седумдневната структура од религијска гледна точка е од Бога создадена. На првиот ден бил создаден светот, на вториот – водата, на третиот – земјата, морињата и растителниот свет, на четвртиот – ѕвездите, на петтиот – животинскиот свет, на шестиот е создаден човекот и му е заповедано да се размножува, а седмиот ден пак е посветен за одмор.

Египќаните и древните Римјани, пак, како што рековме погоре во текстот, ги користеле имињата на небесните тела за да ги означат деновите во неделата.

Кај нас пак, имињата на деновите во неделата од понеделник до петок потекнуваат од редниот број на деновите, додека пак имињата на саботата и неделата имаат чисто религиозен карактер⁵.

Анализа на имињата на деновите во неделата

Имиња на деновите во неделата во различни јазици и јазични групи:

Јазици од латинската група:

Латински	Англија	Шпанија	Франција	Италија
Dies Lunae	Monday	Lunes	Lundi	Lunedì
Dies Martis	Tuesday	Martes	Mardi	Martedì
Dies Mercuri	Wednesday	Miercoles	Mercredi	Mercoledì

3) Откуда пошли названия недели - <http://potomy.ru/school/456.html>

4) Руслан Суси (2005); http://www.liveastrology.org/dni_nedeli.htm

5) Откуда пошли названия недели - <http://potomy.ru/school/456.html>

Dies Jovis	Thursday	Jueves	Jeudi	Giovedi
Dies Veneris	Friday	Viernes	Vendredi	Venerdi
Dies Saturni	Saturday	Sabado	Samedi	Sabato
Dies Solis	Sunday	Domingo	Dimanche	Domenica

Данска	Финска	Холандија	Шведска	Др.Германија	Германија
Mandag	Maanantai	Maandag	Måndag	Mánadagr	Montag
Tirsdag	Tiistai	Dinsdag	Tisdag	Tý(r)sdagr	Dienstag
Onsdag	Keskeviikko	Woensdag	Onstag	Öðinsdagr	Mittwoch
Torsdag	Torstai	Donderdag	Torstag	Þorsdagr	Donnerstag
Fredag	Perjantai	Vrijdag	Fredag	Frjá-(Freiju) dagr	Freitag
Loverdag	Lauantai	Zaterdag	Lördag	Laugardagr	Samstag
Sondag	Sunnuntai	Zondag	Söndag	Sunnudagr	Sonntag

Словенските јазици:

Русија	Украина	Полска	Чешка	Бугарија
Понеделник	Понеділок	Poniedzialek	Pondeiek	Понеделник
Вторник	Вівторок	Wtorek	Utorek	Вторник
Среда	Середа	Sroda	Streda	Среда
Четверг	Четвер	Czwartek	Ctvrtek	Четвъртък
Пятница	Пятница	Piatek	Patek	Петък
Суббота	Субота	Sobota	Sobota	Събота
Воскресенье	Неділя	Niedziela	Nedele	Неделя

Македонија	Србија	Хрватска	Словенија
Понеделник	Понеделјак	Ponedjeljak	Ponedeljek
Вторник	Уторак	Utorak	Torek
Среда	Среда	Sreda	Sreda
Четврток	Четвртак	Četvrtak	Četrtek
Петок	Петак	Petak	Petek
Сабота	Субота	Subota	Sobota
Недела	Недеља	Nedjelja	Nedelja

Азија

Денови во неделата	Ведски	Хинду
Понеделник	Soma-bara [Месечина]	Сомвар (ден на Месечината)
Вторник	Mangala-bara [Марс]	Мангалвар (ден на Марс)
Среда	Budha-bara [Меркур]	Будхавар (ден на Меркур)
Четврток	Brhaspati-bara [Јупитер]	Вирвар (ден на Јупитер)
Петок	Sukra-bara [Венера]	Шукравар (ден на Венера)
Сабота	Sanaiscara-bara [Сатурн]	Шанивар (ден на Сатурн)
Недела	Aditya-bara [Сонце]	Равивар (ден на Сонцето)

Римскиот император Константин бил првиот кој во 321 година ја вовел седумдневната недела. Тој имено го назначил денот недела (ден на Сонцето) како прв ден од неделата. Планетите биле именувани по римските богови, па со тоа и деновите на неделата ги добиле нивните имиња. До денденешен тие имиња ги носат календарите на државите кои ја наследиле латинската култура.

Во францускиот јазик, врската со планетите е изгубена само кај неделата. Во англискиот јазик, пак, имињата на планетите се зачувале за Saturday (сабота; од староанглиското *Sæternesdæg* – „ден на Сатурн“), Sunday (недела; од староанглиското *Sunnandæg* – „ден на Сонцето“) и Monday (понеделник; од староанглиското *mōnandæg* и *mōndæg* што означува буквално „ден на Месечината“). Другите денови во англискиот јазик се именувани по англосаксонските божества.

Во германскиот јазик tag – ден, Mittwoch – означува средина на неделата, Donner – гром, вторник (Јупитер – бог на громот). Останатите имиња во германските јазик се исти како и во англискиот јазик⁶.

ПОНЕДЕЛНИК ВО ПОВЕЌЕ ЈАЗИЦИ

Јазик	Изговор	Значење
Латински	dies lunae	Денот на Месечината
Албански	E Hane	Денот на Месечината
Италијански	lunedì	Денот на Месечината
Галицијски	luns	Денот на Месечината
Gaeilge	Dé Luain	Денот на Месечината
Каталоњски	dilluns	Денот на Месечината

6) <http://calendarium.narod.ru/lib/history/history1.html#10>

Шпански	lunes	Денот на Месечината
Француски	lundi	Денот на Месечината
Романски	luni	Денот на Месечината
Акан	Edwada	Денот на Месечината
Германски	Montag	Месечев ден
Холандски	Maandag	Месечев ден
Англиски	Monday	Месечев ден
Унгарски	hétfő	Главен на седумте (=недела)
Руски	Понеделник	Денот после недела
Полски	Poniedziałek	Денот после недела
Кашупски	Pòniedzòłk	Денот после недела
Кмер	<i>tngae chan</i>	Месечев ден
Хрватски	Ponedjeljak	Денот после недела
Бугарски	Понеделник <i>Ponedelnik</i>	Денот после недела
Украински	Понеділок	Денот после недела
Чешки	pondělí	Денот после недела
Српски	Понеделјак	Денот после недела
Словачки	Pondelok	Денот после недела
Словенечки	Ponedeljek	Денот после недела
Босански	Ponedjeljak	Денот после недела
<u>Македонски</u>	Понеделник	Денот после недела
Турски	Pazartesi	Денот после недела
Курдски	dûschem	Првиот ден
Грчки	Δευτέρα <i>deutéra</i>	Вториот (ден)
Арапски	ثلاثاء <i>al-ithnayn</i>	Вториот (ден)
Ерменски	<i>Yergoushapti</i>	Вториот (ден)
Персиски	دوشنبه <i>do-schambe</i>	Вториот (ден)
Еврејски	יום שני <i>yom scheni</i>	Вториот (ден)
Португалски	segunda-feira	Второ (литургиско) празнување

Кинески	<i>libaiyi xingqi</i>	Прв ден од неделата
Естонски	<i>esmaspäev</i>	Прв ден од неделата
Јапонски	<i>getsuyōbi</i>	Месечев ден
Корејски	<i>walyoil</i>	Месечев ден
Хинду	<i>som-vaar</i>	Денот на Сома
Malayalam	<i>thingka-lazhtcha</i>	Денот на Месечината
Mandinka	Tenengo	Непознато

ПОНЕДЕЛНИК – или Monday (англ.) се надоврзува со Месечината – Moon, или пак Dies Lunae (лат.), Lundi (фр.), el Lunes (шпа.), Lunedì (итал.). Имињата за понеделник во северните јазици, Måndag (швед.), Maanantai (фин.), Mandag (дан.) се поврзани со древногерманскиот Mánadagr – денот на Месечината. Кај нас, во словенските јазици, името е поврзано со првиот ден на неделата, или според други извори, денот „по недела“⁷.

ВТОРНИК – Dies Martis (лат.), Mardi (фра.), el Martes (шпа.), Martedì (итал.). Имињата на вториот ден во неделата – вторник, веднаш напомуваат на планетата Марс. Кај Tiistai (фин.), Tuesday (англ.), Dienstag (гер.) го имаме древногерманскиот бог Тиу, кој е исто што е и Марс во латинскиот митолошки свет. Во словенските јазици, пак, денот вторник го означува вториот ден од неделата – „втор – ник“⁸.

СРЕДА - Dies Mercuri (лат.), le Mercredi (фра.), Mercoledì (итал.), el Miércoles (шпа.). Кај овие јазици лесно е да се забележи името на Меркур. Wednesday (англ.) потекнува од Wodensday, кој го означува денот на Воден (Вотан). Тоа име се наоѓа и во Onstag (шве.), Woenstag (хол.), Onsdag (дан.). Воден е бог кој е насликан како слабичок старец во црна наметка. Тој се прославил со создавањето на руничката азбука, што го доведува во директна паралела со покровителот на писмената и устната реч – Меркур. Во словенските јазици, името „среда“ означува средина на неделата. Треба, исто така, да се забележи дека Меркур се смета за средна планета, бесполова, ниту машка, ниту женска⁹.

ЧЕТВРТОК – Dies Jovis (денот на Јупитер), дало Jeudi (фра.), Jueves (шпан.), Giovedì (итал.) – потекнуваат првоначално од Јупитер, а Thursday (англ.), Torstai (фин.), Torsdag (шве.), Donnerstag (гер.), Torsdag (дан.) имаат директна врска со древниот бог-громовник Тор, аналог на

7) http://www.liveastrology.org/dni_nedeli.htm - Руслан Суси, април 2005

8) http://www.liveastrology.org/dni_nedeli.htm - Руслан Суси, април 2005

9) http://www.liveastrology.org/dni_nedeli.htm - Руслан Суси, април 2005

Юпитер. Во словенските јазици, четвртокот, како и вторникот носи бројно значење, односно го означува четвртиот ден во неделата¹⁰.

ПЕТОК - Vendredi (фра.), Venerdi (итал.), Viernes (шпа.) ја одбележуваат Венера во овие јазици, додека Friday, Fredag (шве.), Freitag (гер.) се поврзуваат со скандинавската богиња на плодородноста и љубовта – Фреја (Фриге), која пак е аналог на грчката Афродита и римската Венера. Во словенските јазици, петок по смисла е „петти ден во неделата“.

САБОТА - Saturday (англ.) и Saturni (лат.) – веднаш е забележливо името на Сатурн. Суббота (рус.), el Sabado (шпа.), Sabato (итал.) и Samedi (фр.) потекнуваат од хебрејското „Шабат“, кој означува „спокојство, одмор“. Тоа име се надоврзува со астролошкото значење на Сатурн – „неподвижност, концентрација“. За првпат кај словенските јазици, ова име се поврзува со имињата од латинските јазици. Lauantai (фин.), Lördag (швед.), Loverdag (дан.) се слични со древногерманскиот Laugardagr и означуваат „ден за омивање“, од каде и дознаваме дека еднаш неделни древните народи обврзно се миеле¹¹.

НЕДЕЛА – Ден на Сонцето во латинскиот, англискиот и германскиот јазик. И во другите јазици, исто така, овој ден означува различни варијации на зборот “Sun/Son” (Сонце). Domingo (шпа.), Dimanche (фра.), Domenica (итал.) означуваат во превод „Ден Господов“. Овие имиња најверојатно се појавиле во времето кога во Европа се појавува христијанството. Во Русија „воскресенје“ е појавено со замената на „Неделя“, кое име пак, познато во македонскиот јазик како „Недела“ се задржало и во слична форма и кај другите словенски јазици - Неделя (буг.), Неділя (укр.), Nedele (чеш.), Недеља (срп.)...

Заклучок

Според некои податоци, денеска во светот постојат некаде околу 6.000 јазици. Во зависност од времето на нивното постоење, во секој од нив се појавуваат различни имиња и означувања за деновите во неделата. По определен период на хаотично сметање на должината на неделата, древните народи ја утврдиле седумдневната недела. Деновите во таа недела ги именувале според седумте небесни тела кои биле познати во тој период. Тоа е само уште еден доказ дека небесите играле огромна улога во животите на древните народи. Во други народи, пак, имињата на деновите во неделата добиваат чисто религиозен карактер.

Целта на трудот е да се потсети на подзаборавените секојдневни имиња на деновите во неделата со кои се служиме буквално секој ден, а

10) http://www.liveastrology.org/dni_nedeli.htm - Руслан Суси, април 2005

11) http://www.liveastrology.org/dni_nedeli.htm - Руслан Суси, април 2005

кои, во најголем дел од случаите, поминуваат низ нашиот говорен апарат скоро автоматски, не замислувајќи се за значењата кои тие можат да ги кријат, за историјата која ја поседуваат соодветно нивните имиња.

Користена литература

Суси, Р. (2005). ДНИ НЕДЕЛИ, Россия: Руслан Суси

Достапно на: http://www.liveastrology.org/dni_nedeli.htm

<http://calendarium.narod.ru/lib/history/history1.html#10>

www.potomy.ru

. *Откуда пошли названия недели*

Достапно на: <http://potomy.ru/school/456.html>

Morris, W. editor (1976). *The American Heritage Dictionary of the English Language*. Boston: Houghton Mifflin Company.